

Bedre Byrum

Den 6. juni lagde Odense Rådhusal rammer til konferencen »Bedre Byrum«, som Foreningen Realdanmark havde inviteret til. Omkring 350 kommunale politikere og embedsmænd m.v. deltog; desværre havde det af pladshensyn været nødvendigt at begrænse deltagerantallet på forhånd. På konferencen præsenterede førende danske og internationale kapaciteter deres visioner for, hvor og hvordan fremtidens byliv kan og vil forme sig. Redaktør Anne Knudsen fra Weekendavisen bandt trådene sammen.

Redaktør for tidsskriftet Arkitekten Lars Nevald har udarbejdet det følgende referat.

Velkomst

Flemming Borreskov, adm. Direktør, Foreningen Realdanmark

Fra Foreningen Realdanmark opridsede direktør Flemming Borreskov baggrunden for og målet med Bedre Byrum. Foreningen Realdanmark blev en realitet for snart to år siden som en fond i foreningsklæder og med en stor formue og et stort afkast, hvoraf der uddeles 200 millioner kroner pr. år til primært at forbedre og formidle det byggede miljø. Foreningen opererer ud fra følgende fem indsatsområder:

- Nye kvaliteter til byerne
- Nye ejerformer, boligformer og bebyggelsesformer
- Sikring af den historiske arv
- Bedre kvalitet og større produktivitet i byggeriet
- Større folkeligt kendskab til god arkitektur, godt håndværk og bedre kvalitet

Formålsparagrafferne er at finde på www.frd.dk

Baggrunden for Bedre Byrum

Mette Lis Andersen, Fondschef, Foreningen Realdanmark

Fondschef i Foreningen Realdanmark Mette Lis Andersen konstaterede, at selv om der allerede er sket meget i den arkitektoniske og kunstneriske viden og praksis, så kan vi gøre det bedre i Danmark. Overalt ser man løsninger præget af vis forsigtighed, en slags gråt snit. En teaktræsbenk eller en vandkunst er ikke nok. Hvis vi skal styrke byernes sociale liv og udvikle en ny praksis, er der mere dynamiske løsninger at hente i f.eks. Frankrig og Spanien. Det er baggrunden for 'Bedre Byrum', som Foreningen Realdanmark har initieret og som gennemføres med arkitekterne Stig L Andersson og Jan Gehl som faglige rådgivere.

Byen, livet og rummet i det 21. århundrede

Den første blok på konferencen hed »Byen, livet og rummet i det 21. århundrede«, og her talte direktør i Norsk Form Peter Butenschön og professor ved Aarhus Universitet Svend-Erik Larsen.

Fælles og private rum i et civiliseret samfund

Peter Butenschön, direktør, Norsk Form

I sit indlæg »Fælles og private rum i et civiliseret samfund« advarede Peter Butenschön mod at nå frem til en altomfattende enighed om byrummet. Dertil er det et for komplekst fænomen. Forskellige grupper bruger det offentlige byrum på forskellige og ofte konkurrerende måder. Han foretog via den amerikanske bysociolog Richard Sennet en vandring gennem 29th East Street i New York. Her møder man hjemløse aids-ramte foran de indiske fast food-restauranter, hvor taxichauffører henter deres mad, så følger et japansk byområde med

oversættelses- og kontraktbureauer, hvor man også fotokopierer sine dokumenter, dernæst er der et sex-område (som er flyttet fra Times Square), og til sidst når man ind i et skyskraber-kvarter. Denne variation er i sit ekstrem kendetegnende for den moderne by.

Samtidig er funktioner, der for blot 50 år siden gav anledning til bymæssige møder mellem mennesker, nu flyttet ind i boligen. Den fælles vandpost i gården er blevet til vandhaner, legepladserne er flyttet ind på børneværelset, og biografen er tv-stue. Aldrig før har den vestlige verden opført så dyre boliger og indrettet dem med så kostbare møbler. I dag bruges der flere penge på stearinlys end før den elektriske tidsalder.

Peter Butenschön lagde vægt på at beskrive det offentlige rum som en modsætning til dette private og konsumerende rum. Hvad gør det offentlige rum til en civiliserende arena, som kan forædle mennesker og samfund, spurgte han. Svaret er firedelet.

Der er for det første de fremmedes rum, hvor vi møder pakistaneren og albaneren, i modsætning til den sociale kontrol i de såkaldte 'gated communities' (bevogtede boligområder). I byrummet møder man det ukendte og det uventede, som bevæger og ændrer – det er lokalsamfundets sammenbindende kraft og samfundets vigtigste demokratiprojekt, fordi det forudsætter åbenhed over for den anden. Her ser man uligheden i øjnene, og man dræber ikke den, man ser i øjnene.

For det andet er der det kreative rum, hvor der opstår kompetencer, kundskaber og uformelle kontakter. Butenschön fortalte, at Telenord havde samlet alle sine ansatte i én bygning for netop at fremme de personlige møder, ligesom universiteter i deres struktur altid har fremmet personlige kompetencer og udfordringer. Jo mere kommunikerende et samfund er, des mere har det brug for sådanne åbne arenaer.

Det tredje er det politiske rum, hvor man læser samfundets scenografi: Hvad er vigtigt og uvigtigt? Igennem facaden, aksen, gulvet, springvandet, tårnet viser samfundets sit ansigt frem, viser sin vilje til at prioritere og strukturere monumenterne og sammenhængen. At gadens parlament er den åbne debat, har de kommercielle kræfter allerede opdaget i form af billboards, streamers på busserne og lign. Ligesom med dårlige bygninger kan man ikke slukke for det offentlige rum.

Et fjerde aspekt af den gode by er det ufærdige rum til forskel fra det færdige indkøbscenter eller færdige drabantbyer. Autoritære byrum er færdige på samme måde, mens demokratiske byrum veksler gennem døgnet og årtiderne og med skiftende kulturelle og politiske regimer. Rummet er i stand til at reflektere samfundets dynamik igennem sin åbenhed, det giver plads til det utilpassede, det folkeligt omskiftelige side om side med det evigt monumentale –

ligesom sidekapperne i de store katedraler. De gode byrum tager tid, er langsomme og kan ikke overlades til markedet, sluttede Peter Butenschön.

Rummet i det 21. århundrede – et offentligt ansvar

Svend-Erik Larsen, Professor, Århus Universitet

Svend-Erik Larsen fandt, at »Byen, livet og rummet i det 21. århundrede« er et overordentlig krævende tema, fordi det forpligter på fremtiden. Byplanlæggere står ofte undrende over for, at noget ikke fungerer, og siger: 'Jamen, vi byggede det da så pænt. 'Bedre' betyder imidlertid ikke altid mere af det, der allerede er godt. Modelbyer, der er gode nu, bliver ikke nødvendigvis ved at være gode efter samme retningslinier.

Det hænger sammen med, at byrum primært ikke er fysiske eller materielle rum, ikke blot sten og asfalt, men sociale og kulturelle rum. De er det vigtigste rumlige udtryk for de værdier, vi bygger vores samfund og kultur på. Mere end andre rum er de rammer om hele vores hverdagsliv og samler muligheder og spændinger i vores samfund. Derfor skal planlægningen være både meget bevidst og meget åben. Prognoser er ikke den rette vej, men visioner – ikke praktisk, men utopisk planlægning, baseret på en tro på fremtiden og med en tidshorizont, der strækker sig langt ud over næste valg. I denne proces er den konkrete arkitektoniske kunnen blot at forstå som redskaber.

Svend-Erik Larsen viste et billede af den første restaurant med en espresso-maskine. Umiddelbart forekommer det idiotisk med en opfindelse, der får folk til at overstå restaurantbesøget så hurtigt som muligt, men den er et led i den moderne bys bevægelighed. Før urbaniseringen handlede alt om stabilitet og overblik; efter urbaniseringen er bevægelsen det centrale. Selv om funktionalismen forstod sig selv som moderne, stak den stadig i overskueligheden med en mono-funktionel opdeling af byen: Boliger ét sted, industri og kontorer et andet sted, hver med sit eget tidsforbrug. Også gågaden med sine tøjstativer eller et banegårdscenter som discountbyggeri for småhandlende er mono-funktionelle, overskuelige og forudsigelige. På samme måde fremmer monumentalitet ikke livet, f.eks. Jarmers Plads i København, mens Brandts Klædefabrik i Odense bruger historien dynamisk. Et sindbillede på den moderne by findes i gadehjørnet, hvor der ligger lidt affald fra byens kredsløb, hvor man mærker trafikkenes nærhed, og hvor det tilfældige møde opstår.

Den moderne by er kontakt og bevægelse, det vil sige mere et netværk end et opholdssted, og for de kommende generationer må den udvikles til at kunne rumme denne flerfunktionalitet. At alt kan ske, medfører ikke den rene tomhed, men indebærer, at der skal være synlige forskelle, og at man skal være opmærksom på byernes sammensatte rolle. Alle borgergrupper skal repræsenteres i planlægningsfasen, uanset hvor bøvlet det måtte være.

Selv om mange byer forstår sig som indbyrdes konkurrenter, så er det ikke en rigtig beskrivelse. Tankegangen passer ikke til mange folks faktiske brug af byen, slet ikke i fremtiden. Byer er ikke lokale steder hver for sig, men punkter vi bevæger os imellem som i et netværk. Hvis ikke alle danske byer er spændende at komme til og forlade med lyst til at komme tilbage, så er Danmark ikke et urbant samfund. Dets byer skal ikke konkurrere, men være et netværk, gerne større og mindre, og gennem et sådant netværk er vi en del af verden udenfor.

Bedre byrum er et etisk projekt, mere end det er et økonomisk og arkitektonisk projekt. Det drejer sig om, hvilke rum vi vil give videre til dem, der endnu ikke selv kan formulere deres fremtidsvision for et hverdagsliv, et moderne hverdagsliv på globale betingelser, sluttede Svend-Erik Larsen. Byen er altid ung – det er dens udfordring.

Generobring af byens rum

De to næste indlæg lå inden for temaet »Generobring af byens rum«, og talerne var byplanlæggeren Jean-Pierre Charbonneau, rådgiver for Lyon og Saint-Denis, henholdsvis arkitekt Jan Gehl.

Offentlige byrumsstrategier i Frankrig

Jean-Pierre Charbonneau, rådgiver for Lyon og Saint-Denis

L Lyons byforbedring har gennem de senere år været betragtet som lidt af et mirakel, men tidligere planchef i byen Jean-Pierre Charbonneau afviste, at byplanlægning består af mirakler. At gøre byer humane og at forhandle med staten er intet mirakel, sagde han, det er et hårdt og vedholdende arbejde.

Ligesom de fleste andre franske og europæiske storbyer har Lyon lidt under visse af funktionalisternes misgreb. Byen, der har 1,2 mio. indbyggere fordelt på 55 kommuner, havde bredt sig langs floden, de 10.000 sociale boliger var koncentreret i periferien, og bilerne gav forstoppelse i centrum. I 1989 besluttede den nyvalgte borgmester, at der skulle gøres noget, og han satte Charbonneau i spidsen for en organisation, der skulle koncentrere fornyelsesarbejdet om de offentlige pladser.

Det stod hurtigt klart, at hvis man virkelig skulle gøre noget radikalt ved byen, så var nogle få prestigeprojekter ikke nok – borgerne skulle have det godt overalt. I de næste ti år blev der sat ind på over 300 lokaliteter, især inden for Stor-Lyon. Kendt er de store pladser, f.eks. den centrale Place de Terreaux med sine springvand i belægningen og magiske lyssætning, men også anonyme forbindelsesgader kom under behandling såvel som trafikale knudepunkter mellem bykernen og forstæderne, f.eks. Place Charles Hernu i Villeurbane.

Desuden blev der etableret 20 km sporveje samt oprettet en halv snes nye buslinier for at kollektivisere en del af pendlertrafikken. En boulevard førtes uden om byen, en enkelt boulevard til biler blev bibeholdt ind til centrum med parkeringshusene, og mange steder blev fortovene gjort bredere og tilplantet med træer. Alt i alt gav det en trafiksækning på 70 pct.

I en forstad var to store supermarkeder lukket ned, og for at skabe nyt liv byggede kommunen et gymnasium, anlagde en ny park og lagde rammerne for en ændret handelsstruktur. I en anden forstad fjernede man en gennemskærende motorvej og førte skoven længere ind i byen.

Jean-Pierre Charbonneau understregede gang på gang, at der skal udarbejdes et politisk rammeprojekt, når man påbegynder en byfornyelse. Projektet skal være for alle, det skal sættes til debat, og man skal arbejde tværpolitisk. Derfor skal der også konfliktstyring og samråd til, og det er vigtigt, at der forefindes præcise og forståelige dokumenter.

Er der en stor kompleksitet i en given byomdannelse, kan man med fordel opløse den i mindre scenarier. Charbonneau arbejder ofte sammen med forfattere og tegneserietegnere, der kan give uventede beskrivelser og løsningsforslag. I Pariser-forstaden Saint-Denis har han dannet en arbejdsgruppe med unge fagfolk: Fem arkitekter, fem designere og fem billedkunstnere. Kulturelle indslag forestået af f.eks. museer og teatre kan fremme en positiv indstilling til byfornyelsen – i Lyon førte en lysfestival til varige iscenesættelser af byen.

Jean-Pierre Charbonneau advarede mod for stor en teknikbegejstring, mod fascination af bestemte arkitektoniske former og mod fastlåste kulturnormer. Byfornyelse skal ikke være fashionabel, sluttede han, men føre til, at borgernes skæbne forbedres.

Herlige strækninger og prægtige steder

Jan Gehl, arkitekt, Kunstakademiets Arkitektskole

Jan Gehl havde kaldt sit bidrag for »Herlige strækninger og prægtige steder«.

Udgangspunktet var, at gode byrum relaterer sig til kroppen. Når et sted som Campo'en i Siena fungerer den dag i dag, ligger det i, at menneskets biologi ikke har forandret sig ret meget siden 1300-tallet. Et godt fungerende byrum har den rette form, størrelse og skala. Der skal være beskyttelse mod trafik, vold og klima. Der skal være mulighed for at gå, stå, sidde, se, tale, blive hørt og for større udfoldelser. Og der skal være mulighed for at glæde sig over stedets arkitektur og andre væsentlige herlighedsværdier. Alt dette har Siena.

Livet i byerne præges i høj grad af hvad der inviteres til. Engang troede man, at trafikken kunne afvikles gnidningsfrit ved at skabe flere veje, men det ved man nu blot fører til endnu mere trafik. Tilsvarende ved man nu også at bedre forhold for cyklerne giver flere cyklister, som det kan ses i Odense og København med 65 pct. flere cyklister på 15 år. I Paris trængtes

borgerne på Champs Elysées, men da myndighederne udvidede fortovene fra 12 m til 24 m voksede besøget på Boulevarden markant. Med gågaderne og bedre pladser i København er brugen af byen firdoblet på 25 år steget i takt med at arealet for bylivet er øget fra 15.000 til 100.000 kvadratmeter. Alt dette har også økonomiske implikationer. I området omkring den frilagte Århus Å er etagepriserne gået markant i vejret, ligesom det fornyede Sankt Hans Torv i København har ført til 40 pct. dyrere lejligheder i kvarteret.

Livet foregår til fods, understregede Jan Gehl, fodgængertrafikken er begyndelsen til alt det væsentlige. Den motoriserede trafik indskrænker sig til en bevægelse fra A til B, hvorimod det at gå er andet og mere. Man kan gå tilbage, hvis man mener at have overset noget. Man kan danse, løbe, hoppe, man opleves af andre, man ser og bliver set.

Ved byfornyelse skal man udvælge strækninger, hvor det kan være en fornøjelse af gå og steder der inviterer til ophold. Der skal være plads til langsomheden, og det er vigtigt, at der er sanselige elementer: Knudrede facader, nicher i husmurene, kanter og støttepunkter. En plads skal kunne bruges både om dagen og om natten, i solskin såvel som i regnvejr.

Når man går i gang med at forbedre et byrum, skal man begynde med at få et overblik ud fra empiriske undersøgelser af, hvem der vil bruge rummet, og hvordan det allerede bruges. Som eksempel introducerede han til Frederiksberg Nye Bymidte, et pilotprojekt Stig L. Andersson uddybende som næste punkt på konferencen. Man havde sat tal på mulige brugere fra den nærliggende læreanstalt, indkøbscenteret, metroen, det nye gymnasium og biblioteket. Dernæst så man på de aktiviteter, der kunne tænkes at være behov for, transit-trafik, kortvarige ophold til f.eks. rygere, rekreative udfoldelser og underholdning. Det gav tre scenarier, som alle skulle opfyldes af bymidten: Den automatiske brug, dvs. den daglige trafik til og fra området, den rekreative brug der stiller store krav til rummets attraktivitet og de særlige begivenheder. Eksempler på det sidste kunne være at flytte juletræet fra Frederiksberg Rådhusplads til bymidten eller opstille storskærm til film og vigtige sportskampe.

Der er brug for mødesteder i byens rum, fastslog Jan Gehl, og de skal skabes gennem imødekommenhed og omsorg. Det vanlige mønster har været 'først husene, så rummene og til sidst livet' – bedre er 'først livet, så rummene og til sidst husene' – men det bedste er selvfølgelig at sammenføje alle elementerne i en samlet proces. I øvrigt kunne han konstatere, at på fyrré år er det tvungne liv inden døre i Danmark på vej til at reduceres til to og en halv måned. De 5000 udendørs caféstole i København benyttes fra den 15. marts til 1. november, og caféejerne vil gerne have forlænget perioden til juleaften.

Fra ide til virkelighed

Konferencens fjerde blok hed »Fra idé til virkelighed«, hvor arkitekt og landskabsarkitekt Stig L. Andersson gjorde rede for det pilotprojekt til Frederiksberg Nye Bymidte, som Foreningen Realdanmark har støttet. Projektet er resultat af et tæt samarbejde og dialog mellem Frederiksberg Kommune, interessenterne i området (Handelshøjskolen, Frederiksberg Centret og Ørestadsselskabet) samt borgere og rådgivere. Det er på projektforslagsniveau og for tiden til behandling og kommentarer i kommunens forvaltninger og hos interessenterne og skal derpå behandles politisk.

Stedet har gennem de senere år gennemgået en stor bygningsmæssig forandring. I 1996 opførtes Frederiksberg Centret, herefter kom Handelshøjskolen til ved Solbjerg Plads, og i 2003 forventes den underjordiske metrolinje åbnet. Senere følger så Frederiksbergs nye Gymnasium, en erhvervsbebyggelse med tilhørende underjordisk parkering samt en udvidelse af Hovedbiblioteket. Så meget for bygningerne. Tilbage ligger et stort område, der skal gøres til genstand for en arkitektonisk behandling, for at bymidten kan komme til at fremstå som en rumlig sammenhæng, om end den i realiteten består af syv forskellige byrum.

Situationen på Frederiksberg er ganske anderledes end i det klassiske byrum, hvor boulevarder, torve og monumenter udgjorde de centrale elementer. Akserne fastlagde borgernes bevægelser og adfærd, og monumenterne fungerede som styrende fixpunkter for den funktionelle og hierarkiske forståelse af byen. Alt var overordnet styret, fra det overordnede greb til det mindste detalje, og resultatet var en statisk og formel plan, der fuldendtes med den sidste bygning. Frederiksstaden er et eksempel på en sådan plan. Rytterstatue i midten orienterer sig ensidigt mod Frederikskirken og lader således hånt om havnebassinet. Udenom ligger de pudsede og ensfarvede palæer med formelle parterrehaver, og længere ude er det frie og overraskende, naturen og landskabet.

Frederiksberg, derimod, har havebyens struktur og karakter, hvor boliger, erhverv og fuldt byudstyr er tæt integreret med grønne og rekreative områder. Denne historisk betingede udvikling har medført, at der ikke er noget bycenter i traditionel forstand, men derimod en rigdom af mindre og lokale 'centre'. De findes rundt om i byen på de hundreder af gadehjørner, fortovsstrækninger, alleer og grønne anlæg. Hvert område sin identitet og opfattede begrænsning med komfort og herlighedsværdier.

Bymidstens syv byrum kan i form og figur sammenholdes med Campo'ene i Siena, San Marco pladsen i Venedig, rådhuspladsen i Madrid og Place Vendôme i Paris. I udstrækning er der tale om et samlet rum på i alt 18.000 kvadratmeter svarende til et areal som de københavnske Kultorget, Amagertorv, Gammel- og Nytorv tilsammen. Stig L. Anderssons tegnestue fandt frem til, at bymidten ikke kan disponeres efter den klassiske bys principper; alene de syv rums heterogene former gør en sådan tilgang vanskeligt. Ud fra programkrav,

borgerønsker og stedets konkrete muligheder udvikler men derfor en bymidte uden hierarkisk orden, uden monumenter, der styrer borgernes bevægelser, adfærd eller rumlige forståelse af de nye byrum. Bymidten kommer derimod til at bestå af sidestillede pladsrum med mange og uprioriterede adgange, der tilbyder borgerne forskellige aktiviteter, oplevelser, komfort og møde med andre. De nye byrum har hver især deres identitet, tilbud og herlighedsværdi, der alt sammen bidrager til at stimulere de 30.000 daglige forbipasserende til at stoppe op og bruge rummene.

Under den ny bymidte ligger Carlsbergforkastningen, der er opstået ved et brud i kalklaget for millioner af år siden. Fra borerer ved vandtårnet ved Solbjerg Station pumpes grundvand fra forkastningszonen op og indgår i det kommunale drikkevandssystem. Vandets tilstedeværelse gør det relevant at benytte det som et element i pladsens indretning. Heraf vandlandskabet under pladsens overflade, der består af gitterriste. Valget af riste som befæstelse sikrer fuld tilgængelighed på pladsen for alle type fodgængere fra gangbesværede, barnevogne, rolatorer og kørestole til feststemte stilethælsbrugere. Vandet er dog ikke pladsens eneste element. Projektet opererer herudover med andre flygtige hændelser som lys, lyd, vegetation og lokalt klima. Om aftenen vil lysætningen være en væsentlig bestanddel af den rumlige oplevelse, om vinteren bliver det isens blanke og spejlende flade, om sommeren vandet i dens forskellige og foranderlige fremtoninger (flydende, sprøjtende, damp, dis og tåge). I andre byrum vil fladen være et åbent vandspejl eller være dækket af transportgummi, som sikrer et stille rum, eller være befæstet med sandstensfliser eller betonfliser med kostede overflader. I ét rum er der et godt 500 kvadratmeter kunstigt økosystem af tætplantede papirbirketræer på en bund af bregner.

En væsentlig rolle spiller lyset. Ikke kun det lys, der skal give biltrafikanterne orientering, men nok så meget lysende felter i midten af cykelsporene og ikke mindst den sceniske lysætning af træer og vand. Armaturer under ristene vil få lyset til at skifte farve, nuance og udtryk på de forskellige årstider eller ved specielle begivenheder. Endvidere vil oplevelsen af vandets bevægelser under pladsen forstærkes ved hjælp af lyd via højttalere.

Jeg er overbevist om, konkluderede Stig L. Andersson, at drømmen om bedre byrum tilfredsstilles med en ny og reel virkelighed, der afspejler borgernes behov, frem for nedarvede billeder og sentimentale længsler efter noget, der for længst er blevet historie. Det er ikke byrummenes opgave at spekulere i sentimentale størrelser som toppede brosten og opstammede lindetræer, gaslygter og støbejernspullerter. Enhver tid har sit udtryk, og det er den offentlige myndigheds, kommunens, fornemste opgave at sikre borgerne tilfredshed ved at imødekomme behov som komfort og tryghed døgnet rundt, naturoplevelser og herlighedsværdier, hvor de lever, bor, køber ind og arbejder.

Nye tider, nye rum, nye fremgangsmåder

Konferencens sidste blok havde overskriften »Nye tider, nye rum, nye fremgangsmåder«. De to talere var lektor på Arkitektskolen i Aarhus og medindehaver af tegnestuen Transform Morten Daugaard og stadgartner i Malmö Gunnar Ericson.

After-Sprawl som livsvilkår, planlægningsmæssigt potentiale og udfordring

Morten Daugaard, Lektor, Arkitektskolen i Aarhus

»After-Sprawl som livsvilkår, planlægningsmæssigt potentiale og arkitektonisk udfordring« hed Morten Daugaards indlæg. Ved at inddrage en aktuel belgisk bydiskussion tog Daugaard fat om en side af byen, der kan være svær at sætte på begreb. De udkanter af byerne, som hverken er by, land eller landsby, vil få stadig større betydning i fremtiden. Kulturkritikere ser negativt på det som kaos eller mangel på struktur og kalder det Sprawl (spredt eller tilsyneladende uplanlagt bebyggelse). Og dog ligger der måske her en ukendt kompleks orden, som man kender det fra kaosteorien.

En arkitekt som den hollandske teoretiker Rem Koolhaas ser, at der for tiden foregår en frigørelse fra den traditionelle by. Jagten på det autentiske bycentrum gør disse til museer, shopping-arkader, ja, attråede oplevelsescentre, men i samme bevægelse bliver centrene for små til at rumme globalitetens virkelighed. Der er hverken plads til alle turisterne, til f.eks. IT-virksomheder eller til byens indvandrere. Samtidig bliver den identitetsfølelse, der normalt knytter sig til bykerne, flydende og forbinder sig i højere grad med naboskabet og de lokale gader.

Tilsyneladende flyttes fænomener fra den overbelastede bykerne til gaderne og forstaden, men man kan vælge at se anderledes på det – som et moderne træk, der gør byerne uforudsigelige.

After-Sprawl er et forsøg på at komme ud over modstillingen mellem center og periferi, by og forstad, kerne og kant. Det drejer sig i høj grad om at se sammenhænge, mønstre og potentialer. Nogle har peget på moderne mødesteder som lufthavne, metrostationer, tankstationer og indkøbssteder, men det handler mere om relationerne mellem infrastrukturen, kommunikationen og ikke mindst landskabet – niveauer hvor det meste af byen udspiller sig på.

Når man betragter hjemmet, hvor det end befinder sig, som centeret, bliver det gamle bycenter blot ét ud af mange mulige udflugtsmål på linie med f.eks. skibakken på det omdannede affaldsbjerg. Og tomten på Vesterbro eller ved havnen vil have samme potentialer som en nedlagt benzinstation i Gjellerup, konkluderede Morten Daugaard.

En samlet indsats fra center til periferi

Gunnar Ericson, Stadsgartner, Malmö

Malmö stadsgartner, Gunnar Ericson, fortalte, at for 15 år siden udnævnte en svensk avis Malmö til at ligge på en ca. 200.-plads blandt Sveriges kommuner. Bag det lave skudsmål lå der tredive livskvalitetskriterier, og der blev brugt beskrivelser af byen som fæl, fattig og fantasiløs. Blandt de negative faktorer var stor arbejdsløshed og høje sociale omkostninger. En begyndelse til at højne byens omdømme blev gjort med de store byparker fra slutningen af 1800-tallet og begyndelsen af 1900-tallet, hvis forfatning var forsømt. Der blev genplantet, nye springvand kom til, de historiske mindesmærker renoveredes, og en park fik en ny indgang. I forbindelse med en bydelspark i det nordøstlige Malmö inddrog man en hel del lokale grupper i fornyelsesarbejdet: Elever og lærere, naturforeninger og Agenda 21-grupper i samarbejde med den tekniske forvaltnings landskabsarkitekter. Processen styrkede det lokale sammenhold, og parkens forbedring blev til en slags symbol i bydelen.

Værre stod det til med de offentlige rum i bykernen. Her begyndte man med Lilla Torg, der snart blev et eldorado for byens natteliv og et seriøst modspil til Nyhavns attraktioner på den anden side af sundet. Også det centrale torv, Gustaf Adolfs Torg, som engang havde været Malmö's vigtigste mødested, undergik en forvandling. Omtale var vigtig, og derfor inviterede man alle ved navn Gustaf til at tage det første spadestik. Omformningen gav spontane siddepladser og nye mødesteder. En lignende politik rettedes mod forstædernes pladser og viste, at selv afsides torve kan tiltrække mennesker.

Parallelt med disse initiativer foregik der en diskussion af, hvad Malmö egentlig var for en by. Hvordan havde kunstnere fremstillet den, hvad havde meningsdannere sagt om den, og ikke mindst hvordan opfattede borgerne selv deres by. Stikord som en åben, grøn og fremadrettet by mandede ud i et bymiljøprogram, der fastslog, at man skulle bygge videre på det, som var, frem for på drømme om noget, som ikke eksisterede. Der blev udarbejdet retningslinier for byens gulv, vægge, inventar, farvesætning, skilte og lyssætning. Herigennem genvandt bykernen sin fordums stilling, hvilket klart manifesterede sig i øget besøgstal, forøget omsætning i detailhandelen, bedre belægningsprocenter for hotellerne, for blot at nævne nogle af nøgletallene.

Desuden gav byggeudstillingen Bo01 sidste år Malmöborgerne en attraktiv bydel ved havet. Der blev udviklet en serie af nye kvalitetsprægede byrum, promenadestrøg og moderne parker. Adgangen til havet skulle være for alle og ikke privatiseres.

Gunnar Ericson opregnede en række faktorer, som har været vigtige i oprustningsprocessen. Det er væsentligt at få børnene med, og det har man bl.a. gjort gennem et årligt skiløb og med »Børnenes skov«, hvor 4000–5000 børn planter et træ og har pædagogiske temaer om

træer i løbet af skoleåret. I dette arbejde indgår desuden inspirerende legepladser. Det er afgørende at følge et langsigtet program og at danne en organisation bestående af de grupper, der har en grundlæggende interesse i forbedringerne. I Malmö er bykernen et godt eksempel. Her er byen, detailhandelen og grundejerne indgået i et selskab, hvis formål er at udvikle bykernen. Den skal blive stadig mere attraktiv, øge sine udbud og forøge sin markedsandel i regionen. Kompetence er endnu en bestanddel, dvs. viden om det fysiske og arkitektoniske miljø, om sociale og økonomiske forhold, samt tværfaglig kunnen.

Vigtigst af alt er dog, at borgerne føler sig delagtige i og ansvarlige for udviklingen. Det mente Gunnar Ericson gælder for Malmös borgere, og han var overbevist om, at byen længe har ligget blandt de bedste ti byer i Sverige.

Bedre Byrum – et projekt i flere faser

Mette Lis Andersen, Fondschef i Foreningen Realdanmark

Fondschef i Foreningen Realdanmark Mette Lis Andersen rundede konferencen af ved at betone modet og den politiske vilje i de kommende byrumsprojekter.

I praksis bliver det den enkelte kommune, som skal fortælle, hvor og hvordan den vil gribe fornyelsen af sine byrum an. På baggrund af de oplæg, som kommunerne sender ind inden den 30. august vil Foreningen Realdanmark og dens rådgivere udvælge 15 til 25, der med medfinansiering fra Foreningen Realdanmark på op til 200.000 kroner skal udvikles til projektforslag i en periode på tre måneder. Herefter bedømmes de udvalgte projekter med det formål at få indkredset de forslag, som skal udvikles og realiseres med Foreningen Realdanmarks medfinansiering. Den økonomiske støtte vil her være op til 50% afhængig af det enkelte projekts omfang og karakter.

Bedre Byrum er et forløb, som strækker sig over de næste tre et halvt år. I skematisk form kan det gøres op på følgende måde:

Idéfase: juni - september 2002

Alle landets kommuner kan indsende oplæg til nye typer byrum

Udviklingsfase: oktober – december 2002

Videreudvikling af udvalgte oplægs idégrundlag og programindhold med Foreningen Realdanmarks medfinansiering

Realiseringsfase: februar 2003 – medio 2005

Projektering, myndighedsbehandling og anlæggelse af udvalgte byrumsprojekter

med Foreningen Realdanmarks medfinansiering

Evalueringsfase: ultimo 2005

Evaluering af det samlede forløb og de realiserede byrum

Ideen med dette forløb er selvfølgelig at sikre, at den økonomiske støtte, som Realdanmark står bag, bliver anvendt til at gennemføre byrumsprojekter inden for den nuværende kommunale valgperiode.

Men herudover har kommunerne frit valg, i den forstand at 'Bedre Byrum' ikke på forhånd har lagt sig fast på bystørrelse eller geografisk placering. Derfor er landsbyer, sovebyer og nye bydannelser omfattet på linie med købstæder og forstæder m.m. Det væsentligste kriterium er, at det er steder hvor byens borgere færdes og opholder sig, og hvor rummene kan fungere som bymæssige mødesteder.

Lars Nevald